

Eski Türkçeden Günümüze Yaşlılıkla İlgili Kelimeler

Phrases Related to Ageing: From the Old Turkish Language Period to the Modern Turkish Language Period

Ali CİN*

Öz: Yaşlanma endişesi 21. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olan bir olgudur. Sanayi toplumlarının ekonomik alanda hızla gelişmesi, kişi başına düşen milli gelirin çoğalması, toplumların refah düzeyinin artması, insanların daha uzun yaşama düşüncesini pekiştirmiştir. Modern toplumun imkânlarıyla birlikte dünyada insanlar daha uzun yaşamakta, doğum oranları azalmakta ve dolayısıyla da yaşlı nüfus sayısal ve oransal açıdan artış göstermektedir. İnsan vücudu, yaşam süresi boyunca ruhun, beden, toplumun ve içinde bulunulan çevrenin birbirini etkilemesi sonucunda yıpranır, eskir ve yaşlılık dediğimiz olgu ortaya çıkar. Ancak yaşlılık kişiye, çevreye ve zamana göre farklılıklar gösterebilir. Yaşlılık geri dönüşümü olmayan yaşanılması zorunlu olan bir süreçtir. Önemli olan ise modern dünyanın her türlü imkânından mümkün olanın en üst seviyesinde istifade ederek kaliteli ve sağlıklı bir biçimde yaşlanabilmektir. Türk tarihinde Şamanizm inancından günümüze değin yaşlılara büyük bir hürmet gösterilmiştir. Türk toplumu, yaşlılara her zaman yardımcı olmayı bir görev bilmiş, onları tarih boyunca belirli özel mekânlarda korumaya almıştır. Yaşlılar Türk kültüründe “*ak sakal, bir bilen, pir*” gibi sıfatlarla anıla gelmiştir. Her dil, insanların yaşlılık durumlarıyla ilgili olarak milletlerin kültürüne de bağlı olarak değişik kelime ve tabirler kullanmıştır. Söz konusu bu çalışmamızda Türkçede yaşlılıkla ilgili kullanılan kelime ve tabirleri, Türkçenin yazılı ilk metinleri olarak kabul edilen Orhun Abideleri’nden günümüze kadar olan edebî metinler, taranarak incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Yaşlılık, Türkçede Yaşlılık, Türk Dilinde Yaşlılık, Türk Edebiyatı

Abstract: Ageing is a term that emerged early in the 21st century. The rapid development of industrial societies in the economic field, the increasing national income per capita, the increasing the welfare of the societies reinforced the ideas of people concerning longevity. In the comprehension of modern society, people live longer, the birth rate decreases so the rate of older population is increasing rationally and digitally in the today’s world. Ageing is a process that is to be lived and is irreversible. Older people have been well respected in Turkish history until today due to the influence of Shamanism. Turkish society always helped and protected older people and protected them in special places as a duty throughout history. Older people were termed “*white beard, a knowing one, master*” adjectives employed in Turkish culture. Each language used different phrases about older people dependent upon their national culture. In this study, age-related phrases in Turkish are examined through scanning texts from the Orkhon Monuments, considered the first text written in the Turkish language, to today’s texts for age-related phrases concerning the elderly.

Keywords: Ageing, Ageing in Turkish Language, Turkish Literature

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya. alicin@akdeniz.edu.tr

Dünyaya gelmek ne kadar tabii bir durum ise yaşlanmak da o kadar tabiidir. Yaşlılık geri dönüşümü olmayan yaşanılması zorunlu olan bir süreçtir. Dünya milletlerinde insanoğlunun yaşlanmasına ait farklı bakışlar gösterilmekle birlikte, genel olarak altmış beş yaşından itibaren yaşlılık başlatılmakta, bundan sonraki yıllar ise, ileri yaşlılık ve kocamışlık olarak adlandırılmaktadır. Modern toplumların hızla yaşlanmasıyla birlikte, son yıllarda yaşlılık bilimi, her geçen gün insanoğlunun sağlıklı uzun bir yaşam sürmesi için çalışmalar yapmaktadır. Her dil, insanların yaşlılık durumlarıyla ilgili olarak milletlerin kültürüne de bağlı olacak biçimde, değişik kelime ve tabirler kullanmıştır. Söz konusu bu çalışmamızda, Türkçede yaşlılıkla ilgili kullanılan kelime ve tabirleri Türkçenin bilinen ilk metinlerinden günümüze kadar inceleyeceğiz.

Türkçenin ilk yazılı metinlerinden Köktürk abidelerinde yaşlılıkla ilgili olarak *ödsik*, *ötülüğ* (BK D/34) kelimelerine Ergin, “yaşlı, muhterem” (Ergin 1995, 125,127) anlamlarını vermiştir. Talat Tekin, söz konusu kelimelerden *ötülüğ* kelimesine anlam vermemiş ve kelimenin anlamı için soru işareti (?) koymuş, *ödsik* kelime için ise “yaşlılık” anlamı dışında başka anlamlar vermiştir (Tekin 2008, 163). Muharrem Ergin’in, “yaşlı, muhterem” anlamlarını verdiği kelimelerle Moğolca’daki *ötel-* “yaşlanmak, ihtiyarlamak” ve *ötelül* “yaşlılık, yaşlanma, ihtiyarlık” kelimelerini ilişkilendirdiğini düşünebiliriz (Lessing 2003, 1007).

Uygur Türkçesinde *kart* (karı- “yaşlanmak”+-(t) (Gülensoy 2007, 471) *kurta*, *kurtğa*, *kartğa* kelimeleri “yaşlı, ihtiyar, ömürlü, kocamış kimse”; *yaşlağ*, *yaşlığ*, *karı*, *harı*, *karığ*, *abuçka* “ihtiyar kadın”; *karı-*, *harı-* *uluğad-* kelimeleri de “yaşlanmak, ihtiyarlamak” anlamında kullanılmıştır. (Caferoğlu 1993) *Säkiz on yaşayur qarı erti* “seksen yaşında yaşlı birisi idi” (İKPÖ XXIV); *Karıyuk biz* “ihtiyarladık” (ETG/218).

Gabain, Brahmi ağızlarının yazmalarında *k* ve *ğ* yerine bazen *h* yazıldığını belirterek *hāri-* fiiline “yaşlanmak, kocamak” (Gabain 1988, 4) anlamını verir. Kaşgarlı, yaşlılıkla ilgili olarak Barsganca (Barsan, bugünkü Isık Gölü’nün güneyinde bulunan bir şehirdir. Kaşgarlı, eserinde babasının Barsganlı olduğunu söyler. Muhtemelen ölçünlü Karahanlı Türkçesinin bir ağızdır) *açı*, *eçi* kelimelerinin “yaşlı kadın, hanım, nine”, *kal* kelimesini “yaşlı adam”, *karızan* kelimesini ise “çok kocamış kişi” anlamında kullanmıştır (Atalay 1991, 87-3). Gülensoy, “açı” kelimesinin DLT’teki “*yaşlı kadın, hanım nine*” anlamını verdikten sonra bu kelimenin Doğu Anadolu Osmanlıcası’na da “*açı, eçe, eze, ezo*” şeklinde geçtiğini belirtir (Gülensoy 2007, 47). Bu kelimelerin yanı sıra Kaşgarlı’nın eserinde yaşlılıkla ilgili olarak *karı* kelimesi de “yaşlı, ihtiyar, yaşlı olan herhangi bir şey” anlamında kullanılmıştır. *karı er mundı* “ihtiyar adam saçmaladı” (DLT II/30); Yine *karıla-* kelimesi de “yaşlı saymak, ihtiyarlığa nispet saymak” anlamında kullanılmıştır. *Er karıdı* “adam kocaldı”; *Arslan karısa sıçgan ötin ködhezür* “Aslan kocalırsa yakalamak için fare deliğini bekler” Bu söz yaşlı bir adamın büyük işlere gücü yetmeyerek küçük şeylere razı olması zamanında söylenir (Atalay 1991, 263).

Karahanlı Türkçesi eserlerinde *karı*, *koça*, *avuçka*, *awıçka* kelimeleri “yaşlı, ihtiyar”, *karılık*, *avuçkalık*, *uluğluk*, *uluğlukluk* kelimeleri, “ihtiyarlık, yaşlılık, ileri derecede yaşlılık”, *karı-* “yaşlanmak”, *karıt-* ise “ihtiyarlatmak” anlamlarında kullanılmıştır. Ayrıca satırlı Kur’an tercümelerinde de *kurtka/kurtğa* “ihtiyar kadın”, *uluğ pîr* “yaşlı ihtiyar”, *hoca* “yaşlı kimse”, *uluğ hoca* “çok ihtiyar”, *kurtka kal-*, *karı ol-* “yaşlanmak”, *uluğrak teg-* “yaşlanmak”, *karı* ‘*awrat* “ihtiyar kadın”, *karı tişi* “ihtiyar kadın” anlamlarında kullanılmıştır.

Negü tir eşitgil sınımış karı / Sınımış karılar sözi söz kırı “Dinle tecrübeli ihtiyar ne der; tecrübeli ihtiyarların sözü, sözlerin mayasıdır”. (KB /723); *Yigit koça bolur yaşı eskirür* “Genç ihtiyarlar, yeni eskir”(AH /195); *oğul kız kemişti ata hurmeti / söküş boldı erke avuçka atı* “Oğul kız babaya hürmeti bıraktı, ihtiyar kelimesi insana bir hakaret sözü oldu” (KB/ 6491);

Atamız uluğ awıçka turur (TİKT 32/16a3); *Teger sizler yigitlikka yana bolur siz uluğ pırle* (TİKT 35/63a2); *İki neng bile er qarımaz özi / Bir edgü kılnçı bir edgü sözi* “İnsan iki şey ile kendisini ihtiyarlamaktan kurtarır: biri, iyi bir iş; diğeri iyi söz” (KB /181); *Yigitlikte kılğıl qarılık işi / Qarısa barır küç yetilmez kişi* “İhtiyarlıkta yapılacak işleri gençken yapmaya çalış; insan ihtiyarlayınca, kuvveti kalmaz ve bunlar yapılmaz” (KB /4692); *Bütünlugin tegdim uluğluğdın qarılıkka* (TİKT/316a3); *Qarılık yetilse barır küç kamuğ* “İhtiyarlık gelince insanın kuvveti kalmaz (KB /5716); *Öküş beg qarıttı qarımaz özi* “O çok beyleri ihtiyarlattı, kendisi ihtiyarlamaz” (KB /404); *Harislik qarımaz idisi qarıp* “Sahibi ihtiyarladığı halde, harislik ihtiyarlamaz” (AH /306).

Karahanlı Türkçesinde "yaşlı, ihtiyar" anlamındaki en dikkat çekici kelime *kal* kelimesidir. Kelime, Türkçe *kal-* fiili ile alakalı olabileceği gibi (zamana karşı ayakta kalan vb...), başka bir dilden alıntı da olabilir. *Negü tir eşit emdi kökçin saşal / Uqa bar munı sen turu kalma kal* “İmdi aksakal ne der, dinle; bunu anlamaya çalış ve ihtiyarlığında şaşırma” (KB/4636). *kal sawı kalmas, kağıl bağı yazılmas* (DLT 409/5). “yaşlı adamın sözü bırakılmaz, kağıl (üzüm asmaları bağlanan yaş söğüt dalı) bağı çözülmez”.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi eserlerinde yaşlılıkla ilgili olarak *qarı* kelimesi hem "yaşlı kadın" hem de "yaşlı, ihtiyar" anlamında kullanılmıştır. Söz konusu *qarı* kelimesi Eski Türkçede *qarığ* şeklinde kullanılırken batı Türkçesinde kelime sonundaki "ğ" *sesinin düşmesiyle* "qarı" şeklini almıştır. Ayrıca kelime, köhne anlamında da kullanılmıştır. *Bağışladı qarıya akça vü biz* “yaşlı kadına akçe ve bez bağışladı” (SN 1710); *İşitti qarıdan Süheyl ol sözi* “Süheyl o sözü yaşlı kadından işitti” (SN 1721); *Qarıya qara geldi irahdan* “yaşlı kadına uzaktan bir zenci geldi” (SN 4370); *Babañ qarı anañ qarı senden yigrek Qadır bize oğul vermez, virse dağı senüñ yirüñ tuta bilmez* (DK 147/5, 6) *Ki gördüğün yigitdür degüldür qarı* “gördüğü yaşlı değil yigittir” (SN/3494); *Qarı dünyayı nite öküş qovar* “eski, köhne dünyayı niçin kovar” (SN/308).

Qarı kelimesinin küçültme ekli *qarıcuğ*, *qarıcuğ* biçimi “yaşlı kadıncağız, ihtiyarcık” anlamlarıyla Eski Anadolu Türkçesinde şu biçimlerde kullanımları vardır: *Ol arada bir qarıcuğ var idi* “o arada bir yaşlı kadıncağız var idi” (SN 4368); *Qarıcuğ anañ getürmişüz bizümdür* (DK 58/10); *Qarıcuğ anañ qara deve boynında asılı kiçdi* (DK 47/10); *Bir qarıcuğ geldi ilerü gördiler* (KY 494); *Bir qarıcuğ bir gül-âb yap alup keldi* (AKY B25r/16).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *qoca* “yaşlı, ihtiyar; tecrübeli”, *qocacık* “yaşlı ihtiyarcık”, *qocalık* kelimesi de “ihtiyarlık, yaşlılık” anlamlarında kullanılmıştır. *Yoğsullıq yigitleri qoca eyler* “Yoksulluk yigit insanları ihtiyar eder” (MT 43a/3); *Revâdur imamlıq eylemek oğlanlar-bâliglara, dağı qocalara Şâf‘î katında* (NHT 72b/6); *Bu ulu kişi ve hürmetlü, illâ qocadur* (KT 109/12) *Men niçe can bulayım, meğer bir qoca babam bir qarı anam var, gel gidelüm ikisinden biri bolayki can vire algıl menüm canımı koğıl didi* (DK 162/6,7,8) *Nolaydı eger ol qocacık atam* “Eğer o yaşlı ihtiyarcık atam olsaydı” (SN 2040) *Qocalıq benüm iki bükdi bilüm* “İhtiyarlık benim belimi ikiye böldü” (SN 5357); *Yani, oğlanlığın yigitligi var ve yigitligün qocalığı ve diriligün ölümi ve rāhatun elemi* (KK 58a/10); *Ya‘ni cümle hālda şükr Tañrıya baylıqda yoğsullıqda sağıqda sayırlıqda yigitlikde qocalıqda dağı buña beñzerlerde* (NHT 152b/3-4)

Ululuq kelimesi de bu dönem metinlerinde “yaşlılık, büyüklük” anlamlarında kullanılmıştır. *Her kimseyi ki kiçiklikde edeblemeyeler, ululuğında iflah olmaz* (GT 62a/6).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *qarı-* “kocamak, ihtiyarlamak, yaşlanmak”, *qocal-* (koca+l- veya koca ol-) fiili “yaşlanmak; yaşlanmak”, *qocat-* fiili “ihtiyar etmek, yaşlandırmak”

anlamında Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde şu örneklerde geçmektedir: *Karıyan gönül olmaya müşteri* “yaşlanan gönüle müşteri olmaya” (SN/550); *Şahbaz atıñ karımıñ idi* (DK 117/6); *Kızıl develerüñ karımıñ idi* (DK 117/7); *Mere kâfir Kazan’uñ anası karıyupdur oğul virmez* (DK59/5-6); *Ki kocaluban yitmiş ola yaşı* “yaşlanınca yaşı yitmiş ola” (SN 5394); *Yoğdur key kocalmış gişiye oruç için fidye virmek Mâlik kavlında* “Maliki mezhebince iyice yaşlanmış kişiye oruç için fidye verilmez” (NHT 138b/14); *Senüñ sözlerüñ yigidi koadur* “Senin sözlerin yiğit insanı yaşlandırır” (SN 4867) *Ulal-* kelimesi de yine bu dönem metinlerinde “büyümek, yaşlanmak” anlamlarında kullanılmıştır. *Bu ‘acabdür ki ulalduqça kocalduqça kişi dağı yigid olur* “Şaşılacak şeydir ki, kişi büyüdükçe, yaşlandıkça daha yiğit olur” (KK 97a/5-6).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yaşlılıkla ilgili olarak ilk kez kullanılan kelimelerden birisi de *ihtiyar* kelimesidir. Arapça bir kelime olan ve “istek, arzu, beğenme, seçme” (Vefik Paşa 2000) anlamında kullanılan bu kelime, Eski Anadolu Türkçesinden bugüne değin “yaşlı” anlamında kullanılmıştır. *İhtiyar* kelimesi Türkçenin tarihî metinlerinden ilk olarak *Marzubanname Tercümesi*’nde görülmüştür. *Pes ol ihtiyarlarıla halvet kaldı* (MT 44b/12).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yaşlılıkla ilgili olarak Farsça’dan dilimize geçen *pîr* kelimesi ve bu kelimenin genişlemiş biçimleri de “yaşlı, yaşlılık, ihtiyarlık” anlamlarının yanı sıra “tarikat kurucu, şeyh” anlamlarında da kullanılmıştır. *Mümkündür ki pîrlik irüp anuñ dişi yemekden üşene girü ...*(MT 53a/14); *Pîr-i miskîn anı ta ‘aşşuğ etmiş-idi* “Zavallı ihtiyar ona aşık olmuştu” (GT 20b/10).

Harezmi Türkçesi eserlerinde *qarı*, *qart* ve Farsça *pîr* kelimesinin “yaşlı” anlamında kullanıldığını görüyoruz. Ol *qarı* atamızın mundın artuğ kağguda tutmağıl tedi (KE 104v3); *Qart anası bar İbn Yâmin için yığlayur* (KE 102v/4); *Bu dünyânı bir qarı ‘avret şüretinğa keldürgeyler* (NF 399/5); *Qarı anası bar erdi* (NF 203/1) *Bir pîr kelip beni füsüs tutar* (KE 51r5); *qarı* “yaşlı, ihtiyar” (ME 99/2); *İsa peygambar ‘as barurda bir qarı ‘avret qarşu keldi* (NF 398/10). Harezmi Türkçesinde “yaşlı kadın” anlamında Arapça *‘acüz* kelimesi kullanılmıştır. *İsa peygambar ‘as aydı: Ey ‘acüz sen kim turur sen? tēp sual qıldierse ol ‘acüz aydı* (NF 298/11).

Harezmi Türkçesinde “yaşlılık, ihtiyarlık” anlamında *qarılığ*; *qartlığ* kelimeleri kullanılmıştır. *Sanı qarılığda oğul berse ne ‘aceb bolğay?* “Sana yaşlılığında oğul verirse ne acayip olacak” (KE 60r/3); *Ammā qartlığnı kamuğ dinlerde ağırlayurlar* “Ancak yaşlıyı bütün dinlerde (el üstünde tutarlar) saygı göterirler” (KE 98r/5).

Harezmi Türkçesinde “yaşlanmak, ihtiyarlamak” anlamlarında *qarı-*; *qarta-*; *ulğar-* “büyümek, ihtiyarlamak” ve *ulğay-* “büyümek, yaşlanmak” kelimeleri kullanılmıştır. *Anıñ üçün hatun qarısı körksüz bolur* (KE 8r/14); *İncilni ‘Arab tilinçe bitmiş erdi qartayıp erdi* (KE 194r/5) *Âdem oğlı qarıyur abuşqa bolur tağı ekki neerse âdem oğlı birle heç qarımaz. Birisi ol kim malqa harış bolmaq, ekinçisi ol kim ömürke harış bolmaq. Âdem oğlı neçeme qarısı, âdem oğlı içinde bu ekki halet qarımaz; hemişe âdem oğlınıñ talabı üküş māl turur tağı üküş ömür turur tep aydı* (NF 433/7-9); *Ey Muhammed men ulğaydım sanı vahy kelğünçe ‘ömrüm vefā kılgay mu?* (KE 189r/17); *qarı-* “yaşlanmak, kocamak” (ME 77/3).

Kıpçak Türkçesinde “yaşlı, ihtiyar” anlamında *qarı*, *qoca*, *qart*, *qartay*, *uluğ* kelimeleri, “yaşlı, yaşlılık, ihtiyarlık” anlamında ise *qocalıq* kelimesi kullanılmıştır. *Qarı kişi kaçan kim bolsa iki közünde ağırlıq bolsa* (IMS 95b/5); *Ve ‘avratuñ bir qarı anası var-ıdır, ‘avrat gıtdi, qarı yirinde kaldı* (GT 54a/5); *Yiğit kişinüñ yanında uyanuğ durmaq yigrekdür bir qoca kişi yanında yatmaqdan* (GT 58b/12); *qart* “yaşlı” (TA); *qartın* “yaşlı” (TZ); *qartay* “kart, ihtiyar” (TZ); *qarı* “yaşlı, karı” (CC); *qocalıq* “ihtiyarlık, yaşlılık” (Kİ).

Kıpçak Türkçesine ait eserlerde “ihtiyar olmak, yaşlanmak” anlamında *qarı-*, *qarı bol-*, *qartay-*, *aqar-* kelimeleri kullanılmıştır. *Eger ant içse bu yigitke sözlemegey men tip söz sözleşse anar qarı bolğandan sonra antda tutulur* (İMS 391a/3-4); *qartay-* “kocalmak, ihtiyarlamak” (TZ); *aqar-* “ihtiyarlamak, saç sakalı ağarmak” (Kİ; DM; İM); *mona-* “ihtiyarlamak, yaşlanmak; ihtiyarlıktan ne yaptığını bilmemek; bunamak” (Kİ); *qarı-* “yaşlanmak” (CC) kelimelerinin kullanıldığını görüyoruz.

Uygur Türkçesinde *abuçka* “ihtiyar kadın”, Karahanlı Türkçesinde *avuçka*, *awuçka* “yaşlı ihtiyar” anlamında kullanılan kelime, Çağatay Türkçesinde *abuşka* “avrat eri” anlamında kullanılmıştır (Clouston 1972, 6, Kaçalın 2011, 148). Bunun yanı sıra Çağatay Türkçesi metinlerinde yaşlılıkla ilgili *qarı*, *pîr* kelimesi “yaşlı ihtiyar” anlamında *pîre-zâl*, *pîre-zen* “ihtiyar, kocakarı”; *qarılıq* “yaşlılık”; *qarı-* fiili de “kocalmak, ihtiyarlamak” anlamlarında kullanılmıştır. *Mini sefâ birlevelî canğa yitürdi ol qarı* “Beni cefa ile o yaşlı (felek) canımdan etti” (SD/125); *Ol qarınıñ yüzide yünin körün* “O yaşlının yüzündeki tüyü görün” (ŞHD 184a/7); *Ay dirğa kim qarılıq vaqtında boldum garîb* “Ne yazık ki, yaşlılığında yaşlılık zamanında garip oldum” (ŞHD 18a/16); *Qaradı gamıyda Lutfî kil eger vefâ kıılır sin* (LD 2056); *Özini zibâ yasas bil pîre-zâl-i duherî* “Bakire yaşlı koca karı kendini güzelce süsler, bil” (ŞHD 179b/2); *Maña dilber körsetiben pîre-zâlî bağlamış* “Felek bana dilberi gösterip bir ihtiyar koca karıyı bağlamış” (ŞHD 68a/5).

Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerinde yaşlılıkla ilgili olarak *kocal-* (koca+I- veya koca ol-) “ihtiyarlamak”; *koca* “yaşlı”, *karı* “yaşlı”, *kocalık* “yaşlılık”; *pîr* “yaşlı”; *pirlik* “yaşlılık”; *ihtiyar* “yaşlı”, ‘*acuz* “yaşlı”, *berdü'l-acuz* “koca karı” kelimelerinin kullanıldığını görüyoruz. *Kocaldı cevr ile nev-zad gördüğün gönliüm* (AD); *ve hâliyâ meşhurdur ki müdâm fikrlere talmak kişiyi kocaldup zebûn itdügi kadar hiç bir nesne yoqdur* (YÖ 8/2); *Kocalığında Necâtî oldı oğlan hastesi* (NBD/82/7); *Aşkıyda gam u gussa çekip pîr oldum* (FD/62); *Pîrlik hemgâmidur gelmişdür eyyâm-ı sükûn* (GA/25/2); *Beni pîr eyledi bu zaviye-i gamda velî* (YBD 47/5); *Pîr olduğumda dişlerümün düşdi gevheri* (YBD 466/1); *Pîr olsa gitse kalmasa ağızında bir diş* (ÜİÇD 327/4); *Olur âdem pîr olunca kendi şehrinde garîb* (TD 1/1); *Ki oldı cüvân iken kapuna abd-i ihtiyar* (ND LIII/8). Osmanlı Türkçesinde *pîr* kelimesi “derviş, şeyh” anlamında da kullanılmıştır. *Bir pîr başa eyledi manasını tefsîr* (GAD 3/9).

Osmanlı Türkçesi dönemi için elimizde yaşlılıkla ilgili önemli bir kaynak eser vardır. Bu eser, Cicero'nun *De Senectute* adlı Latince eseridir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında *Venedik baylosu Marino de Cavalli* tarafından uyarlanmış ve saray tercümanı *Murad Beg* tarafından da 1559 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser, Kanuni Sultan Süleyman'ı manevi olarak rahatlatmak ve yaşlılığın hükümdarlık için bir güçsüzlük değil bir üstünlük olduğunu anlatmak için yazılmıştır (Cavalli 2007). Eserde uzun yaşamak için yapılması gerekenler hakkında bilgiler de verilmektedir. Esere Türkçede yaşlılıkla ilgili yazılmış ilk eserdir de denilebilir.

Türkiye Türkçesinin yakın dönem sözlüklerinden *Lehçe-i Osmani*'de yaşlılıkla ilgili şu kelimeler dikkat çekicidir. Ahmet Vefik Paşa, *ihtiyar* kelimesinin “beğenme, seçme, hıyar” Arabîde “tercih” anlamında kullanıldığını Türki'de ise “müsin, ihtiyar kadın, sal-horde, acuz” gibi anlamlara geldiğini belirtir. Ayrıca *Pîr* “Salhorde, müsin, ihtiyar, yaşlı, şeyh-i azîz”; *karı* Türki'de ihtiyar manasına; *karılık* “Türki'de ihtiyarlık”; *kocacık* “ihtiyarcık”; *koca* “koca, büyük, ihtiyar”; *kocalık* “sinn-i pîr”; *koca-*, “kocalmak, kocalamak, kocalaşmak, ihtiyar” *kocatmak*, “kocalmak”; *kart*, “kocamış gibi, geçmiş”; *kartaloz* “sakil, geçkin, Türki'de kartal olmak”; *kağşa-* “Sert şeyler yığılıp sesle yıkılmak, yıkılır gibi çökmek, kocamak”; *acuze* “ihtiyar karı” anlamlarında kullanıldığını ifade eder (Ahmet Vefik Paşa 2000).

Türkçenin tarihi lehçe sözlüklerinden *Tarama Sözlüğü*'nde yaşlılıkla ilgili şu kelimeler geçmektedir: *koca*, “yaşlı ihtiyar”; *kocalık*, “yaşlılık, ihtiyarlık”; *karakarı*, “ihtiyar”; *karı*, “ihtiyar, yaşlı”; *karıcık*, “ihtiyar”; *karıca*, “ihtiyar kadın, yaşlı kadıncağz”; *karılık*, “ihtiyarlık”; *kart*, “yaşlı, ihtiyar”; *karıkayı*, “kocakarı fırtınası”; *kırgıl*, “saçına sakalına ak düşmüş.”; *geçkin koca*, “çok yaşlı adam”; *koca kişi*, “İhtiyar adam”; *karı-*, “ihtiyarlamak, yaşlanmak”; *karıt-*, “ihtiyarlatmak”; *kocal-*, “ihtiyarlamak”; *kocalt-*, “ihtiyarlatmak”; *yaşlan-*, “yaş yaşamak, yaş sahibi olmak.”; *yaşta-*, “yaşlanmak, çok yaşamak, kocamak.”; *pirel-*, “ihtiyarlamak”; *tahta-*, “ihtiyarlamak”; *ulal-*, “ihtiyarlamak”; *üründülen-*, “seçilmek, ihtiyar olunmak”; *yaşta-*, “yaşlanmak”; *yaş yaşlan-*, “yaş sahibi olmak”; *yaş t/dolmak*, “yaş olgunluğa erişmek, yaşlanmak, ihtiyarlamak”; *belini taş eylemek*, “ihtiyarlamak, kamburlaşmak” (Komisyon 1995).

Türkiye Türkçesinde yaşlılıkla ilgili Türkçe Sözlük'te (Komisyon 2011) *karı* kelimesi üçüncü anlam olarak halk ağzında “yaşlı ihtiyar” anlamında kullanılmış ayrıca *karı* kelimesinin diğer anlamlarıyla kullanılan biçimlere ait örnekler verilmiştir. *Kocakarı* “yaşlı kadın” *kocakarılık* “kocakarı olma durumu” mecazi anlamda ise, “aksi, suratsız, geçimsiz yaşlı bir kadın gibi olma” anlamlarında kullanılmıştır. *Kocayış* “kocama işi veya biçimi”; *kart* “gençliği ve körpeliği kalmamış”; *kartça* “gençliği azalmış, yaşı geçkin”; *ihiyar* “yaşlı kocamış olan, pîr kimse, genç karşıtı”; *koca-*, “yaşı ilerlemek, yaşlanmak, ihtiyarlamak”; *kartal-* (*kart+al-*) “yaşlanmak, kartalmak”. Ayrıca Arapçadan dilimize girmiş olan acuze kelimesi “huysuz yaşlı kadın” anlamında kullanılırken *ol-* ve *et-* yardımcı fiilleriyle yaşlılıkla ilgili *ihiyar ol-* “yaşlanmak”; *ihiyar et-* “yaşlandırmak” (Komisyon 2011) biçiminde iki kelime bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde *kartaloş* ve *kartaloş* kelimeleri argoda “kartlaşmış, yaşı geçkin” anlamlarıyla kullanılırken, Ermenice'den dilimize geçmiş *moruk* kelimesi de yine argoda “yaşlı anne, baba; yaşlı erkek” anlamlarıyla kullanılmaktadır (Komisyon 2011).

Türkiye Türkçesi ağızlarının yaşlılıkla ilgili olarak zengin bir söz varlığına sahip olduğunu görüyoruz. Yaşlılıkla ilgili *geç-* fiilinden türetilen iki kelimenin kullanıldığı görülmektedir. *Geçük* “ihtiyar” (Giresun, Tunceli) (Komisyon 1993).

Her ne kadar *Derleme Sözlüğü*'nde yer almasa da, *geçenle-* kelimesi “ihtiyarlamak” anlamıyla (Korkuteli/Antalya) ağzında yaşamaktadır. Renk adları üzerinden yaşlılıkla şu adlandırmalara rastlıyoruz: *Garakütük* “Evin yaşlısı” (Gümüşhane, Mersin); *karakoca* “saçı sakalı ağarmayan yaşlı adam (Sinop, Trabzon); *akbüççek*, *akpürçekli* “ihtiyar kadın” (Gemerek, Sivas, Kayseri) (Komisyon 1993). Her ne kadar *Derleme Sözlüğü*'nde yer almasa da *ğırçıl* “yaşlı, ihtiyar” (Gülner/Mersin) kelimesinin Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanıldığını biliyoruz.

Kişinin normal fiziksel hareketlerini yerine getirememesine bağlı olarak yaşlılıkla ilgili şu kelimelere rastlıyoruz. *Farımak* “ihtiyarlamak” (Afyon, Isparta, Denizli, Aydın, Mersin, Muğla, Akdeniz Bölgesi Ağızlarında); *fellenle-* (*sallan-*) “ihtiyarlık, yorgunluk ya da hastalık nedeniyle tökezlemek, sendelemek” Turan/Kayseri; Ermenek/Karaman); *gañıl-da-* “Çok ihtiyarlamak” (Düzce/Bolu; Gürün/Sivas); *tongarla-* “yaşlanmak” (Datça/Muğla); *töngülde-* “kocamak, yaşlılıktan güçsüzleşmek” (Eskişehir, Niğde); *kağşa-* “ihtiyarlamak” (Acıpayam/Denizli); *töngülle*, *töngürle-* “yaşlanmak” (Konya); *töymüklen-* “yaşlanmak” (Çorum); *töngül töngül* “yaşlılıktan, güçsüzlükten yavaş yavaş sendeleyerek yürümek” (Bor/Niğde); *könkürle-/köngürle-* “yaşlanmak; gevşemek” (Amasya, Edirne); *ganguldak* “ihtiyarlıktan titreyerek yürüyen insan ya da hayvan” (Düzce/Bolu) kelimelerinin Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanıldığı görülmektedir (Komisyon 1993).

Türkiye Türkçesi ağızlarında genellikle ileri yaşlarda ortaya çıkan bunama hastalığına bağlı olarak şu adlandırmaların yapıldığını görüyoruz: *Anuku-* “bunamak” (Şavşat/Artvin); *sefit-*

“bunamak” (Tirebolu/Giresun); *kaftar* "ihtiyar, bunak" (İğdır, Kars, Van); *tentenil*- “bunamak” (İçel); *tenti*- “bunamak” (Sivas); *koca löhlü* “bunak, yaşlı, bunamış” (Ankara). *concoloz, conculaz, congala, congalamas, conkalaz, conkolaz* kelimeleri "yaşlı kadın ve bunak kadın" (Kastamonu, Boyabat, Tokat, İçel) (Komisyon, 1993). Her ne kadar *Derleme Sözlüğü*'nde yer almasa da *meñez* kelimesinin “ihtiyar, yaşlı, bunak” anlamında (Gülner/Mersin) ağızlarında kullanıldığını biliyoruz.

Geçmişten günümüze kullanılan ve bugün de ağızlarda kullanılmaya devam eden yaşlılıkla ilgili şu kelimeler tespit edilmiştir: *karı*- “kocamak, yaşlanmak” (Çanakkale, Mersin, Adana, Ağrı, Antep, Sivas); *kartal*- “ihtiyarlamak, kartlaşmak” (Mersin, Bolu, Giresun, Antep); *kartay*- "yaşlanmak" (İstanbul); *kartı*- "yaşlanmak" (Afyon); *karteş*- “kartlaşmak” (Hozat/Tunceli); *gartal-/gartlaş*:- “yaşlanmak” (Kars, Gümüşhane) (Komisyon 1993).

Türkiye Türkçesinde "yaşlı" anlamında kullanılan *ihitiyar* kelimesi, *ehitiyar* "ihtiyar" (Niğde, Mersin...) ve bu kelimeye bağlı olarak *ehiti* “ihtiyar” (Amastra/Zonguldak); *ehdiyarırak* “ihtiyarca, az ihtiyar” (İncekum/Mersin) biçimleriyle ağızlarda kullanılmaktadır. (Komisyon 1993).

Türkiye Türkçesi ağızlarında yalnızca kadınların yaşlılığı için kullanılan kelimeler bulunmaktadır. *Babı* "koca karı" (Afyon) *bumbur* "ihtiyar kadın" (Giresun); *horlak* " ihtiyar" (Denizli, Konya); *tülünkü* "yaşlanmış, kocamış" (Balıkesir); *keyveni* "yaşlı kadın" (Gümüşhane) *koskos* "ihtiyar, dişsiz kadın" (Denizli); *ırsap* “yaşlı, ihtiyar” (Ermenek/Karaman); *keri* “Yaşlı kadın” (Antakya Köyleri); *gogo* "ihtiyar kadın" (Erzurum); *kocana* (koca ana) “yaşlı kadın, nine (Burdur, Sivas, Muğla...); *koca billa* “Bir ailenin en yaşlı kadını” (Denizli); *kocağız(koca kız)* “yaşlı, geçkin kız, ihtiyar kadın” (Niğde, Bor) (Komisyon 1993).

Yine Türkiye Türkçesi ağızlarında *entelozla*- "ihtiyarlayıp, işe yaramayacak hale gelmek (İğneciler/Mudurnu/Bolu); *gangalazlaş*- “çok ihtiyarlamak” (Denizli); *gırtda*- “kartlaşmak”; *hontu*- “ihtiyarlamak, kocamak” (Afyon, Tokat, Ankara, Konya). Bu kelimenin şu biçimleri de Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır: *hongulda*- (Çorum); *hongu*- (Kırşehir) *honku*- (Çorum) kelimelerinin "yaşlanmak, ihtiyarlamak" anlamlarında kullanıldığı tespit edilmiştir (Komisyon 1993).

Ayrıca, Türkiye Türkçesi ağızlarında *azmant* "çok gelişmiş, Moğ. asaman" (Gülensoy: 2007) “iyice kaşarlanmış, ihtiyar” (Fethiye/Muğla); *angıt* “yaşlanmış, işe yaramaz hale gelmiş hayvan” (Aslanköy/Mersin); *kabran* “İhtiyar” (Orhangazi/Bursa); *erişgin* (er->) “ihtiyar” (Milas/Muğla) *gart* “yaşlı İhtiyar” (Yeşilova/Burdur; Acıpayam/ Denizli; Ayaş/Ankara; Şiran/Gümüşhane; Kastamonu, Samsun) *hırhıter* “Çok ihtiyar” (Bitlis); *kerti* "yaşlanmış, eskimiş (Bitlis); *könez* "ihtiyar, yaşlı" (Amasya, Yozgat, Kayseri) *könezle*- "ihtiyarlamak" (Amasya); *kandak* "yaşlı kadın" (Çanakkale); *morik* "yaşlı" (Malatya) kelimelerinin de ağızlarda kullanıldığı tespit edilmiştir (Komisyon 1993).

Kaşgarlı'nın eserinde *kal* “yaşlı adam” biçiminde gördüğümüz kelime, Türkiye Türkçesi ağızlarında genişlemiş biçimleriyle ancak "evlenmemiş, yaşlı kadın" anlamını ifade eder. *Kaluk* “Evlenmemiş yaşlı kız” (Ünye/Ordu; Giresun, Trabzon, Sivas) *kalgın* (Bor/Niğde); *kalık* (Çorum, Maraş, Sivas, Yozgat); *kalmık* (Isparta); *kalmış*, (Trabzon, Rize); *kaluğ*, (Tavşanlı, Sivas). Kelime Doğu Anadolu Osmanlıcası'nda da *kal* "ihtiyar yaşlı"; *kalık, kaliki* "yaşlı" *kalo* "yaşlı kimse" *kaley* "yaşlılık" anlamlarıyla kullanılmaktadır (Gülensoy 2007, 453). Muhtemeldir ki, Türkiye Türkçesinde "iffetsiz, namussuz" anlamında kadın için kullanılan *kaltak* “ihtiyar” (Acıpayam/Denizli) kelimesi de Kaşgarlı'daki *kal* kelimesiyle ilişkilidir.

Modern Türk lehçelerinin bir kolu olan Güney-Batı Türk lehçelerinden Azerbaycan

Türkçesinde *ihtiyar* "ihtiyar, yaşlı, pir"; *ihtiyar ol-* "yaşlanmak, ihtiyarlamak"; *ihtiyarlığ* "yaşlılık, kocalık, ihtiyarlık"; *yaşlı* "yaşlanmış, yaşı geçmiş, ihtiyarlaşmış"; *ihtiyarlaşma* "yaşlanma"; *goca* "yaşlı, ihtiyar; ihtiyarlamış, yaşı geçmiş; erkek koca, eş"; Mecaz; eski, kadim, çok yaşlı; *gocalık* "ihtiyarlık"; *goca efendi* "ihtiyar, yaşlı için elverişli, yaşlıya yarayan, münsasip olan"; *gocaman* "yaşlı, tecrübeli"; *gocal-* "ihtiyar hale gelme"; *gocalt-* "ihtiyar hale getirmek"; *gocalaştır-* "ihtiyar gibi göstermek, o hale getirmek"; *gocalaş-* "yavaş yavaş ihtiyarlamak"; *yaşlan-* "yaşlanmak, ihtiyarlamak" (Altaylı 1994) kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Türkmen Türkçesinde *garra-* "yaşlanmak, eskimek" *garradıgıça onun gözi kütelişip başladı* "Yaşlandıkça gözü kötü görmeye başladı"; *garral-* "yaşlanmak"; *garraş-* "yaşlanmak"; *garrı* "yaşlı"; *özi garrı hem bolsa, gövni yaş* "Kendi yaşlı olsa da gönlü genç"; *garlara hormat* "yaşlılara saygı"; *garrılık* "yaşlılık" *garrılık onun bilini бүkdi* "yaşlılık onun belini бүktü"; *kempir* "yaşlı kadın" *bili бүkülen kemper* "beli бүkülen yaşlı kadın"; *yaşulı* "yaşlı, ihtiyar" *yaşulılar soveti* "yaşlılar meclisi" (Tekin & Ölmez, et al. 1995). kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir.

Gagauz Türkesinde *kart*, *koca*, *kocamiti*, *ihtier*, *yaşlı* kelimeleri "yaşlı, ihtiyar"; *ihtiar* "yaşlı kadın" *kartlık*, *ihtierlik* "yaşlılık"; *kartlaş-* ve *ihtierla-* kelimeleri de "yaşlanmak, ihtiyarlamak" anlamlarında kullanılmıştır (Doğru 1991).

Modern Kuzey-batı Türk lehçelerinden Kazak Türkçesinde *kart* "yaşlı, ihtiyar"; *kartan* "ihtiyar, yaşlı"; *kekse* "yaşlı, yaşlanmış"; *kartanlık* "ihtiyarlık"; *kartamıs* "yaşlı, ihtiyar"; *kartamıstav* "yaşlıca, ihtiyarca; kocamaya yüz tutmuş"; *kartamıstık* "yaşlılık, ihtiyarlık"; *kartandık* "yaşlılık, ihtiyarlık"; *şal* "ihtiyar, yaşlı adam"; *şaldın cası seksende* "ihtiyar seksen yaşında"; *kempir-şal* "kocakarı, ihtiyar"; *kempirlev* "yaşlıca bayan"; *keriya* "yaşlı, ihtiyar"; *moskaldav* "biraz yaşlıca"; *moskaldık* "yaşlılık"; *karı-* "ihtiyarlamak, kocamak"; *kartsın-* "yaşlı saymak"; *kartay-* "yaşlanmak, ihtiyarlamak"; *ulğay-* "yaşı ilerlemek, yaşlanmak" *cası ulğaygan kisi* "yaşı ilerlemiş kişi"; *moskaldan-* "yaşlanmak, yaşı ilerlemek"; kelimelerinin "ihtiyar, yaşlı, ya da ihtiyarlamak" anlamlarında (İskakov 1979) kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kırgız Türkçesinde *karı* "yaşlı"; *kart* "yaşlı"; *kartayu* "yaşlanmak"; *karu* "yaşlanmak"; *kempir* "kocakarı"; *abişka* "pir"; *çal* "pir" kelimeleri yaşlılıkla ilgili olarak tespit edilmiş kelimelerdir (Yudahin 1988).

Başkurt Türkçesinde yaşlılıkla ilgili olarak *kart* "yaşlı erkek"; *kartlık* "yaşlılık"; *sal* "yaşlı, ak, kır" *sal* sesli "ak saçlı"; *kartaygan* "yaşlı"; *kortka* "kocakarı"; *aksahal* "pir"; *ebiy* "kocakarı"; *olo* "ihtiyar"; *kartayıv* "yaşlanmak"; *kartaytv* "yaşlıya dönmek"; *olagayıv* "yaşlanmak"; *karıv* "yaşlanmak"; *ologayıv* "yaşlanmak"; *ololatıv* "yaşlandırmak"; *ologaytv* "yaşlandırmak" (Bişev & Bikbulatov 1993) kelimeleri tespit edilmiştir.

Tatar Türkçesinde yaşlılıkla ilgili olarak *kart* "yaşlı; yaşlı erkek"; *karçık* "yaşlanmış kadın"; *çal* "ihtiyar, büyük, yaşı ileri olan kimse"; *oligayıv* "yaşlanmak"; *kortka* "ağızlarda, yaşlı kadın"; *ebiy* "yaşlı kadın" *kart-karı* "ihtiyar erkek ve kadınlar; yaşlanmış kişiler"; *kartaygan* "yaşlanmış" (Zekiyev & Ramazanova et al. 1993) kelimeleri tespit edilmiştir.

Kumuk Türkçesinde *qart* "ihtiyar, koca, yaşlı", *qartlıq* "yaşlılık, ihtiyarlık", *qartayıv* "ihtiyarlama, yaşlanma" anlamlarında kullanılmıştır. *Qart* kelimesi, bir deyim ve kalıp ifadede şöyle geçer: *qart börüğe quyruk bergen yimik* "yaşlı kurda kuyruk vermiş gibi"; *qart börü* "görgülü, tecrübeli, görmüş geçirmiş". Kumuk Türkçesinde *qartaymaq* kelimesi "yaşlanmak; yaşlandırmak" anlamlarında şu örneklerde geçer: *qayğı adamı qartayta* "dert insanı ihtiyarlatıyor"; *men şu abzarda qartaydım* "ben şu evde yaşlandım" (Pekacar 2011).

Karaçay-Malkar Türkçesinde *kart* "yaşlı, ihtiyar", *kartlık* "yaşlılık", *kartay-* kelimesi de "yaşlanmak, ihtiyarlamak" anlamında kullanılmıştır (Tavkul 2000). *Caşlığında caşlık etmeyen / Kartlığında başçılık etmez* "Gençliğinde gençlik yapmayan, yaşlılığında liderlik yapmaz" (KMA/100); *Katını iyi olan kart bolmaz* "Karı iyi olan yaşlanmaz" (KMA/152); *kart kelse aşha, caş kelse işge* "Yaşlı gelse yemeğe, genç gelse işe" (KMA /150).

Karay Türkçesinde *karı*, *kart*, *koca*, *yaşlı*, *ahalı*, *ahalış*, *ahalışlılı*, *pir* kelimelerinin "yaşlı, ihtiyar", *kartay-* "yaşlanmak", *kartlı* kelimesi de "ihtiyarlık, yaşlılık" anlamlarında kullanılmıştır. (Çulha 2006)

Modern Güney-doğu Türk lehçelerinden Özbek Türkçesinde *karı-* "yaşlanmak"; *karı* "yaşlı"; *çal* "yaşlı"; *karılık* "yaşlılık"; *kekse* "yaşlı"; *kempir* "kocakarı"; *moysefid* "yaşlı"; *kariye* "yaşlı" (Marufov 1981) kelimeleri tespit edilmiştir.

Uygur Türkçesinde *çal* "ihtiyar yaşlı (erkekler için)"; *kempir* "kocakarı"; *kempirlik* "yaşlılık (kadın yaşlılığı)"; *keri* "yaşlı"; *bovay* "yaşlı, ihtiyar; dede"; *keri-* "yaşlanmak"; *momay* "anneanne, yaşlı kadın"; *goca* "yaşlı, yaşlı adam; *maysepit* "yaşlı; ak saçlı" (Kurban, 1985) kelimeleri tespit edilmiştir.

Modern Kuzey-doğu Türk lehçelerinden (Saha-Tuva-Hakas-Altay) Altay Türkçesinde *karçay-* "yaşlanmak"; *Karçaylan er kiji* "yaşlı adam"; *karı* "yaşlı, ihtiyar"; *karıgan* "yaşlı, yaşlı kişi"; *karı-* "yaşlanmak"; *karıy ber-* "yaşlanmak"; *karıt-* "yaşlandırmak" *karıtkan boyım kaydayıp?* "Zamanından önce yaşlanan ben ne yapayım"; *abişka* "yaşlı adam" (Gürsoy & Duranlı 1999) kelimelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Hakas Türkçesinde *apsah*, *ağa*, *abışacah*, *çimdik*, *ırık*, *kirı*, *kökçin*, *sağallı*, *iney* kelimeleri "yaşlı, ihtiyar" anlamında, *hunay*, *hurayah*, *hurtuya*, *iney-hunay*, *üreken*, *hadin* kelimeleri "yaşlı kadın, kocakarı" anlamında, *kirı-*, *çastan-*, *hocara-*, *munu-*, *turlaah*, *uluğlan-* kelimeleri ise "yaşlanmak, ihtiyarlamak" anlamlarında kullanılmıştır (Naskali Butanayev et al. 2007). Türkiye Türkçesinde ve Türkçenin tarihî lehçelerinde "ağa, ağabey" anlamında kullanılan ve Türkçeye Moğolca'dan geçtiği düşünülen (Gülensoy 2007, 51) *ağa* kelimesi, Hakas Türkçesinde "yaşlı, ihtiyar" anlamında kullanılmıştır.

Saha Türkçesinde *karcağas*, *saahırbıt*, *oğonnor* kelimeleri "yaşlı, ihtiyar" anlamında kullanırken *karıy-*, *saahır-* kelimeleri de "yaşlanmak, ihtiyarlamak" anlamlarında kullanılmıştır (Vasiliev 1995). Tuva Türkçesinde *qırğan*, *nazıdaan*, *aşak*, *irey*, *kırğan*, *uşpa* kelimeleri "ihtiyar, yaşlı" anlamlarında kullanırken *kaday* "yaşlı kadın", *qırğan qaday* "koca karı", *çılbiga* ise "yaşlı ve çirkin kadın" anlamında kullanılmıştır (Ölmez 2007). Tofa Türkçesinde de *qırğan* ve *ürden-şagdan* kelimesi "eski, yaşlı, ihtiyar" anlamında kullanılmıştır (İlgın 2015).

Türkçenin uzak lehçelerinden Çuvaş Türkçesinde *vati* "ihtiyar, yaşlı"; *vatilik* kelimesi ise "ihtiyarlık" (Bayram 2007) anlamında kullanılmıştır. *Vatil-* "yaşlanmak, ihtiyarlamak; eskimek, köhneleşmek" anlamlarında kullanılmıştır. N.İ. Aşmarin *vatil-* kelimesinin *vati*'den değil de *vat-* "vurmak, dövmek, kırmak, kesmek" anlamındaki kelimedenden türemiş olabileceğini söyler (Fedetov 1996).

Sonuç

Eski Türkçe'den günümüze yaşlılıkla ilgili kelimeler, Türkçede önemli bir söz varlığına sahiptir. Türkçenin en eski metinlerinde geçen *ödsik* ve *ötülüg* kelimesine Muharrem Ergin "yaşlı ve muhterem" anlamlarını vererek söz konusu kelimeleri Moğolca'daki *ötelül* "yaşlılık, yaşlanma, ihtiyarlık" ve *ötel-* "yaşlanmak, ihtiyarlamak" kelimesiyle ilişkilendirmiştir. Kaşgarlı'nın Barsganca, *açı*, *eçi* kelimelerine "yaşlı kadın, hanım nine" *kal* kelimesine "yaşlı adam", *karızan*

kelimesinin ise “çok kocamış kişi” anlamını vermesi dikkate şayandır. Uygur Türkçesinde kullanılan *abuçka* “yaşlı kadın” kelimesi, Çağatay Türkçesinde *abuşka* “avrat eri” anlamında kullanılmıştır. Eski Türkçeden günümüze ve modern lehçelere değin yaşlılıkla ilgili kelimeler genel olarak, isim ve fiil kökü olarak kullanılan *karı* (*karılık*, *karıca*); *koca* (*kocalık*) ve *karı-* (*karıt-*); *koca-* (*kocal-*; *kocalt-*) fiilleri üzerine kurulmuştur.

Tarihî lehçelerde Türkçeye Arapçadan giren ve “beğenme, isteme, seçme” anlamlarına gelen *ihtiyar* kelimesi 15. yüzyıl metinlerinden itibaren “yaşlı” ve *ihtiyarla-* kelimesi de “yaşlanmak” anlamlarında kullanılmaya başlanmıştır. Yine dilimize Farsça'dan giren, *pir* kelimesi “yaşlı” ve *salhorde* kelimesi de “yaşlı, ihtiyar” anlamlarında kullanılmıştır.

Günümüz modern Türk lehçelerinde, Eski Türkçeden bu yana kullanılan kelimelerin yanı sıra *kemper*, *kekse*, *moskal*, *moskaldav*, *maysepit*, (*moysefid*), *kempirlik*... gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye Türkçesi ağızları yaşlılıkla ilgili zengin bir söz varlığına sahiptir. Türkiye Türkçesi ağızlarında hiç evlenmemiş kadınlar için *kalık*, *kaluğ*, *kaluk*, *kalgın*, *kalmık*, *kalmış* kelimeleri kullanılırken sadece kadınların yaşlılığı için *babı*, *bumbur*, *horlak*, *tülünkü*, *keyveni*, *koskos*; *ırsap*, *keri*, *gogo*, *koca billa*...vb. kelimelerin kullanımı dikkat çekicidir.

Tarihî lehçelerde kadın ve erkeklerin yaşlılıklarını ifade etmek için aynı kelimelerin kullanıldığı görülmekle birlikte (yaşlı, ihtiyar, koca-...) sadece kadınların yaşlılığını ifade etmek için özel kelimeler de kullanılmıştır (*karı* ‘*awrat*, *karı tışı*, *acüz*...).

Yaşlılıkla ilgili tespit edilebilen en önemli sonuçlardan birisi de, yaşlılığın tecrübe denilen önemli bir değere sahip olduğunun belirtilmesidir. Bu durum hem fiziksel (ak saçlı ol- ...vb) hem de fiziksel olmayıp yaşam süresince elde edilen bilginin sonucudur.

Türkçenin tarihî lehçelerinde “yaşlı, ihtiyar, yaşlılık, ihtiyarlık, çok ihtiyar, kocakarı, eskimiş, bunak, bunamış, evlenmemiş yaşlı kız, kocamış, yaşı geçkin, yaşlanmış, geçmiş, yaşlı kadıncağız, bunak kadın, ihtiyarca, ihtiyarcık, büyüklük...” anlamlarında kullanılan kelimeleri dizin halinde göstermek istersek şöyle bir tablo ortaya çıkar:

<i>abuçka</i>	<i>awiçka</i>	<i>congalamas</i>	<i>gart</i>
<i>abuşka</i>	<i>awuıçka</i>	<i>conkalaz</i>	<i>geçük</i>
‘ <i>acüz</i>	<i>azmant</i>	<i>conkolaz</i>	<i>ğırçıl</i>
‘ <i>acüze</i>	<i>babı</i>	<i>ehdiyarırak</i>	<i>gogo</i>
<i>akbüürçek</i>	<i>berdü'l-acuz</i>	<i>ehti</i>	<i>ğarı</i>
<i>akpürçekli</i>	<i>bumbur</i>	<i>ehtiyar</i>	<i>ğırğıter</i>
<i>angıt</i>	<i>concoloz</i>	<i>erişgin</i>	<i>ğoca</i>
<i>avuçka</i>	<i>conculaz</i>	<i>gağuldak</i>	<i>horlak</i>
<i>avuçkalıq</i>	<i>congala</i>	<i>garakütük</i>	<i>ırsap</i>
<i>ihtiyar/ihtiyar</i>	<i>karıcık</i>	<i>ğocacık /kocacık</i>	<i>pîr</i>
<i>kabran</i>	<i>ğarıcuğ/ğarıcuğ</i>	<i>kocağız</i>	<i>pîre-zâl</i>
<i>kaftar</i>	<i>ğarığ</i>	<i>kocakarı</i>	<i>pîre-zen</i>
<i>kal/ğal</i>	<i>ğarılığ /karılık</i>	<i>kocakarılık</i>	<i>pirlik</i>
<i>kaley</i>	<i>ğart /kart</i>	<i>ğocalıq</i>	<i>sal-horde</i>
<i>kalgın</i>	<i>kartaloş</i>	<i>ğocalıq /kocalık</i>	<i>sinn-i pîri</i>
<i>kalık</i>	<i>kartaloz</i>	<i>kocana</i>	<i>şeyh-i azîz</i>

<i>kaliki</i>	<i>kartay</i>	<i>kocayış</i>	<i>tüliüncü</i>
<i>kalmık</i>	<i>kartça</i>	<i>koskos</i>	<i>uluğ</i>
<i>kalmış</i>	<i>kartğa</i>	<i>könez</i>	<i>uluğ hoca</i>
<i>kalo</i>	<i>kartlıq</i>	<i>qurta</i>	<i>uluğ pîr</i>
<i>kaltak</i>	<i>keri</i>	<i>qurtğa /qurtqa</i>	<i>uluğluq</i>
<i>kaluğ / kaluk</i>	<i>kerti</i>	<i>mejez</i>	<i>uluğluqluq</i>
<i>kandak</i>	<i>keyveni</i>	<i>morik</i>	<i>ululuq</i>
<i>karakarı</i>	<i>kırgıl</i>	<i>moruk</i>	<i>yaşlağ</i>
<i>karakoca</i>	<i>qoca /koca</i>	<i>müsin</i>	<i>yaşlı</i>
<i>qarı /karı</i>	<i>koca billa</i>	<i>ödsik</i>	<i>yaşlığ</i>
<i>qarı</i>	<i>koca löhli</i>	<i>ötülüğ</i>	

Türkçenin tarihî lehçelerinde "yaşlan-, ihtiyarla-, koca-, kocal-, kocalaş-, kamburlaş- yaş sahibi ol-, yaş yaşa-, saç sakalı ağar-, büyü-, buna-, sendele-, güçsüzleş-, gevşe-, işe yamayacak hale gel-, yaş sahibi ol-yaş yaşa-..." anlamlarında kullanılan kelimeleri dizin halinde göstermek istersek şöyle bir tablo ortaya çıkar:

<i>aqar-</i>	<i>hongulda-</i>	<i>kartı-</i>	<i>tenti-</i>
<i>anuku-</i>	<i>honku-</i>	<i>koca-</i>	<i>tongarla-</i>
<i>belini taşıyeme-</i>	<i>hontu-</i>	<i>kocal-</i>	<i>töngülde-</i>
<i>entelozla-</i>	<i>ihtiyar et-</i>	<i>kocalt-</i>	<i>töngülle-</i>
<i>fari-</i>	<i>ihtiyar ol-</i>	<i>qocat-</i>	<i>töngürle-</i>
<i>fellenle-</i>	<i>kağşa-</i>	<i>könezle-</i>	<i>töymüklen-</i>
<i>gangalazlaş-</i>	<i>kağşa-</i>	<i>köngürle-</i>	<i>ulal-</i>
<i>gañıl-da-</i>	<i>qarı-</i>	<i>qurtka qal-</i>	<i>ulğar-</i>
<i>gartal-</i>	<i>qarı bol-</i>	<i>mona-</i>	<i>ulğay-</i>
<i>gartlaş-</i>	<i>qarı ol-</i>	<i>pirel-</i>	<i>uluğad-</i>
<i>geçenle-</i>	<i>karıt-/qarıt-</i>	<i>qarı-</i>	<i>uluğraq teg-</i>
<i>gırtda-</i>	<i>qarta-</i>	<i>sefit-</i>	<i>üründülen-</i>
<i>ğarı-</i>	<i>kartal-</i>	<i>tahta-</i>	<i>yaş t/dol-</i>
<i>hongu-</i>	<i>kartay-</i>	<i>tentenil-</i>	<i>yaş yaşlan-</i>
<i>yaşlan-</i>	<i>yaşta-</i>		

Türkçenin modern lehçelerinde "yaşlı, tecrübeli, ihtiyar, kocakarı, yaşlı kadın, yaşlı adam, yaşlıca, biraz yaşlıca, ihtiyarca, ak saçlı, pîr, kocamaya yüz tutmuş, yaşlılık, kocalık, ihtiyarlık..." anlamlarında kullanılan kelimeleri dizin halinde göstermek istersek şöyle bir tablo ortaya çıkar:

<i>abışacah</i>	<i>hadın</i>	<i>kartan</i>	<i>maysepit</i>
<i>abışka</i>	<i>hunay</i>	<i>kartandık</i>	<i>momay</i>
<i>ağa</i>	<i>hurayah</i>	<i>kartanlık</i>	<i>moskaldav</i>

<i>ahalı</i>	<i>hurtuya</i>	<i>kartaygan</i>	<i>moskaldık</i>
<i>ahalıh</i>	<i>ihtier</i>	<i>kart-korı</i>	<i>moysefid</i>
<i>ahalıhlıh</i>	<i>ihtierlik</i>	<i>kartlıh</i>	<i>nazıdaan</i>
<i>aksahal</i>	<i>ihtiyarlıg</i>	<i>kartlık</i>	<i>oğonnor</i>
<i>apsah</i>	<i>iney</i>	<i>kekse</i>	<i>olo</i>
<i>aşak</i>	<i>iney-hunay</i>	<i>kempir</i>	<i>pir</i>
<i>bovay</i>	<i>irey</i>	<i>kempirlev</i>	<i>qart</i>
<i>çal</i>	<i>irik</i>	<i>kempirlik</i>	<i>qartlıq</i>
<i>çılbiga</i>	<i>kaday</i>	<i>kempir-şal</i>	<i>qırğan</i>
<i>çimdik</i>	<i>karçık</i>	<i>keri</i>	<i>qırğan qaday</i>
<i>ebiy</i>	<i>karı</i>	<i>keriya</i>	<i>saahurbit</i>
<i>garrı</i>	<i>karıgan</i>	<i>kırcağas</i>	<i>sağallıg</i>
<i>garrılık</i>	<i>kari</i>	<i>kırğan</i>	<i>sal</i>
<i>goca</i>	<i>karilik</i>	<i>kirı</i>	<i>şal</i>
<i>ğoca</i>	<i>kariye</i>	<i>koca</i>	<i>uşpa</i>
<i>ğoca efendi</i>	<i>kart</i>	<i>kocamiti</i>	<i>ürden-şağdan</i>
<i>ğocalık</i>	<i>kartamıs</i>	<i>kortka</i>	<i>üreken</i>
<i>gocaman</i>	<i>kartamıstav</i>	<i>kökçin</i>	<i>vati</i>
	<i>kartamıstık</i>		<i>yaşlı / yaşulu</i>

Türkçenin modern lehçelerinde, "yaşlanmak, yaşlandırmak, ihtiyarlamak, eskimek, kocamak, yaşı ilerlemek, yaşı ilerlemek, ihtiyar hale gelme, ihtiyar hale getirmek, ihtiyar gibi göstermek, yavaş yavaş ihtiyarlamak..." anlamlarında kullanılan kelimeleri dizin halinde göstermek istersek şöyle bir tablo ortaya çıkar:

<i>çastan-</i>	<i>garraş-</i>	<i>ğocalaştır-</i>	<i>ihtierla-</i>
<i>garra-</i>	<i>ğocal-</i>	<i>ğocalt-</i>	<i>ihtiyarlaşma</i>
<i>garral-</i>	<i>ğocalaş-</i>	<i>hocara-</i>	<i>ihtiyar ol-</i>
<i>karçay-</i>	<i>kartlaş-</i>	<i>munu-</i>	<i>saahur-</i>
<i>karı-</i>	<i>kartsın-</i>	<i>olagay-</i>	<i>ulğay-</i>
<i>karıt-</i>	<i>keri-</i>	<i>olıgay-</i>	<i>uluğlan-</i>
<i>karıy ber-</i>	<i>kırıy-</i>	<i>ologayt-</i>	<i>vatil-</i>
<i>kartay-</i>	<i>kirı-</i>	<i>ololat-</i>	<i>yaşlan-</i>
<i>kartayt-</i>	<i>moskaldan-</i>	<i>qartay-</i>	

KISALTMALAR

AD: Asâf Divanı	KMA: Karaçay-Malkar Atasözleri
ADD: Ahmed-i Dâî Divanı	KT: Kabus-nâme Tercümesi
AH: Atabetü'l-Hakâyık	TİKT: Türkçe İlk Kur'an Tercümesi
AKY: Ali'nin Kıssayı- Yûsuf'u	KY: Kıssa-yı Yûsuf
BKD: Bilge Kağan Doğu Yüzü	LO: Lehçe-i Osmanî
CC: Codex Cumanicus	MT: Marzubânnâme Tercümesi
DK: Dede Korkut	NBD: Necati Bey Divanı
DLT: Divanü Lügati't-Türk	ND: Nev'î Divanı
DM: Eddurretü'l-mudiyye	NF: Nehcü'l-Ferâdîs
ETG: Eski Türkçenin Grameri	NHT: Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi
FD: Fuzuli Divanı	SD: Sekkâkî Divânı
GAD: Gelibolulu Ali	SN: Süheyl ü Nevbahâr
GT: Gülistan Tercümesi	TD: Turabî Divanı
İKPÖ: İyi ve Kötü Prens Öyküsü	TZ: Et-tuhfetü'z-Zekiyye fi'l Lügati't-Türkiyye
İMS: İrşadü'l-Mülûk ve's- Selâtin	ÜİÇD: Üsküplü İshak Çelebi Divanı
KB: Kutadgu Bilig	YBD: Yahya Bey Divanı
Kİ: Kitabü'l-İdrâk	YÖ: Yaşlılığa Övgü (Der-Medh-i Pîrî
KK: Kenzül Küberâ	

KAYNAKÇA

- Abduldayev E. & İsayev D. (1969). *Kırgız Tilinin Tüshündürmө Sөzdügü*. Frunze 1969.
- Karahan A. (2006). "Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bilkent Üniversitesi Birinci Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri* (2006) 1-12. Ankara.
- Altaylı S. (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II*. İstanbul 1994.
- Ata A. (2004). *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi* (Rylands Nüshası). Ankara 2004.
- Arat R. R. (1991) *Kutadgu Bilig I, Metin*. Ankara 1991.
- Arat R. R. (1992). *Atabetü'l-Hakayık*. Ankara 1992.
- Ata A. (1997). *Kıyasü'l-Enbiya I, Giriş-Metin-Tıpkıbasım*. Ankara 1997.
- Atalay B. (1992). *Divanü Lugati't-Türk Tercümesi*. Ankara 1992.
- Bayram B. (2007). *Çuvaş Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlük*. Konya 2007.
- Bilgin A. (1996). *Nazmü'l-Hilafiyat Tercümesi*. Ankara 1996.
- Biişev E. G., Bikbulatov N. V. et al. (1993). *Başkort Têlênén Hüzlégé I-II*, Moskova 1993.
- Buran A., & Alkaya E. (2013). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara 2013.
- Cavalli M. (2007). *Yaşlılığa Övgü (Der-Medh-Pîri)*. Haz. Mehmet Aydın. Ankara 2007.
- Cicero (1951). *İhtiyarlık*. Çev. Ayşe Sarıgöllü. İstanbul 1951.
- Cin A. (2011). *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi, Ali'nin Kıssayı-Yûsuf'u*. Ankara 2011.
- Clauson G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford University 1972.
- Caferoğlu A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul 1993.
- Çağatay S. (1962). "Türkçede Kadın İçin Kullanılan Sözcükler". *TDAY- Belleten* (1962) 13-49. Ankara.
- Çulha T. (2006). *Karaycanın Kısa Sözvarlığı*. İstanbul 2006.
- Dilçin C. (1991). *Süheyl ü Nev-bahâr*. Ankara 1991.
- Doğru A. & Kaynak İ. (1991). *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. Ankara 1991.
- Eckmann J. (1995). *Nehcü'l-Feradis*. Yayımlayanlar: Semih Tezcan-Hamza Zülfikar. Ankara 1995.
- Eraslan K. (1999). *Sekkâki Divânı*. Ankara 1999.
- Erol-Arslan H. (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*. Ankara 2008.
- Fedetov M. R. (1996). *Etimologičeskiy Slovar' Çuvaşskogo Yazoka*. Tom. I. Çeboksarı 1996.
- Gülensoy T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara 2007.
- Gronbeh K. (1942). *Codex Cumanicus*. Kopenhagen 1942.
- İlgın A. (2015). *Tarihî Karşılaştırmalı Tofa (karagas) Türkçesi-Biçim Bilgisi*. Ankara (Baskıda).
- Iskakov A. I. (1979). *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*. Almatı 1979.
- Kaçalin M. (2011). *Nevayi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*. Ankara 2011.
- Karahan L. (1994). *Kıssa-i Yusuf İnceleme-Metin-Dizin*. Ankara 1994.
- Koç K., Bayniyazov A., Başkapan V. (2003). *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara 2003.
- Komisyon (1993). *Derleme Sözlüğü*. Ankara 1993.
- Komisyon (1995). *Tarama Sözlüğü*. Ankara 1995.
- Komisyon (2001). *Türkçe Sözlük*. Ankara 2001.
- Korkmaz Z. (1973). *Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Ankara 1973.
- Köroğlu A. M. (2014). "Yaşlılık Dönemi Tüketim Davranışı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9/2 Winter (2014) 1021-1033. Ankara.
- Kurban İ. (1985). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara 1985.
- Lessing D. F. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. Çev. Günay Karaağaç. Ankara 2003.
- Marufov Z. M. et al. (1981). *Özbek Tiliniñ İzahlı Lügati*, I,II. Moskova 1981.
- Naskali-Gürsoy E., Butanayev V., Almagül İ. et al. (2007). *Hakasça-Türkçe Sözlük*. Ankara 2007.

- Naskali-Gürsoy E. & Duranlı M. (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük*. Ankara 1999.
- Orkun N. H. (1987). *Eski Türk Yazıtları*. Ankara 1987.
- Ölmez M. (2007) "Tuvaçanın Söz Varlığı Eski Türkçe ve Moğolca Denkleriyle", *Wöröffentlichungen der Sociates Uralo-Altaica*. Wiesbaden 2007.
- Özyetkin M. (2001). *Ebu Hayyân, Kitabı'l-İdrâk li Lisani'l Etrak, Fiil: Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Ankara 2001.
- Pekacar Ç. (2011). *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*. Ankara 2011.
- Pilancı H. (2002). "Anadolu Ağızlarında Kadın İçin Kullanılan Sözcükler Üzerine Bir İnceleme". *Kadın / Woman 2000, Kadın Araştırmaları Dergisi, Journal For Woman Studies*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları 3/2 (2002) 71-82.
- Sami Ş. (1989). *Kamus-ı Türkî*. İstanbul 1989.
- Skovortsov M. İ. (1985). *Çuvaşsko-Russkiy Slovar*, "Russkiy Yazık". Moskova 1985.
- Tavkul U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara 2000.
- Tavkul U. (2001). *Karaçay-Malkar Atasözleri*. Ankara 2001.
- Tekin T. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara 2000.
- Tekin T. (2008). *Orhon Yazıtları*, Ankara 2008.
- Tekin T., Ölmez M., Ceylan E., Ölmez Z. & Eker S. (1995). *Türkmençe-Türkçe Sözlük*. Ankara 1995.
- Toparlı R. (1992). *İrşadü'l-Müluk Ve's-Selâtiîn*. Ankara 1992.
- Vefik Paşa Ahmet. (2000). *Lehçe-i Osmanî*. Haz. Recep Toparlı. Ankara 2000.
- Türk V. (1999). "Türkçede İsim ve Fiil Olarak Ortak Kullanılan Bazı Kelimeler Üzerine". *III. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı* (1999) 1165-1173. Ankara.
- Uçar M. (2013) "Anadolu Ağızlarında Kadının Söz Varlığına Dair Bir Tasnif Meselesi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/9 Summer (2013) 2465-2485, Ankara.
- Ünlü S. (2012). *Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleleri Sözlüğü*. Konya 2012.
- Vasiliev Y. (1995). *Türkçe-Sahaca (Yakutça) Sözlük*. Ankara 1995.
- Yazıcı-Ersoy H. (2011). "Başkurt Türkçesinde Kadın İle İlgili Söz Varlığı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 31 (2011) 55-82, Bahar. Konya.
- Yudahin K. K. (1988). *Kırgız Sözlüğü*. Çev. Abdullah Taymas. Ankara 1988.
- Zekiyev M., Ramazanova D. B. & Hayretdinova T. H. (1993). *Tatar Tilinin Anlatmalı Sözlüğü*. Kazan 1993.